

Cumhuriyetin 90'inci yılında dünyanın neresindeyiz?

Portakal Pazarlama Danışmanlığı'nın
90. Yıl armağanıdır

Hazırlayan: Güventürk Görgülü

Giriş

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun üzerinden tam 90 yıl geçti. Bu 90 yılda yokluk içinden 74 milyonluk sanayileşmiş bir ülke çıktı. Ancak 100 yıla merdiven dayayan bu öykünün içinde hem başarılar hem de başarısızlıklar var. Önümüzdeki 90 yıla daha sağlıklı bakabilmek için, başardıklarımız kadar başaramadıklarımızı da önümüze koyup bir düşünmemiz gerekiyor.

1923'ten 2013'e kadar yaşam süresinde, sağlıkta, eğitimde, sanayileşmede sağlanan olumlu gelişmelere rağmen bu 90 yılda aşılamayan bazı ekonomik engeller Türkiye'yi orta gelirli ve büyümede dışa bağımlı bir ülke olarak tuttu. Bu engellerin bir bölümü, geç dönemde sanayileşme, sermaye birikimi yetersizliği, enerji kaynaklarında dışa bağımlılık gibi tarihsel ve yapısal nedenlere dayansa da esas neden, bu engelleri aşacak doğru politikaların geliştirilememesi, geliştirilse de uygulanamaması oldu.

Örneğin ihracat hiçbir zaman ithalata bağımlılıktan kurtulamadı, iç tasarruf oranı bir türlü gereken düzeye çekilemedi ve dış tasarruflara bağımlı büyüme modeli, 90 yılın sonunda Türkiye'yi orta gelir düzeyine çapa atmış bir ülke olarak bıraktı.

Elinizdeki çalışma, uluslararası alanda ekonomik ve sosyal gelişme için ölçü alınabilecek bazı temel göstergelerin Türkiye'de 90 yılda nasıl geliştiği, değiştiği hakkında bir fikir vermesi amacıyla hazırlandı. İlk bölümde "Başarı" olarak sayılabilecek göstergeler sıralandı, ikinci bölümde 90 yıldaki "Başarısızlıklar" üstünde duruldu. Daha sonra Birleşmiş Milletler'in "insani gelişme" için ölçü aldığı

90 yılda modernleştik, büyüdük, sanayileştik, yaşam süremiz uzadı, neredeyse hepimiz okuryazar olduk, gelirimiz, harcamamız arttı ama bir türlü borçtan kurtulup zenginleşemedik.

bazı sosyal göstergeler çerçevesinde Türkiye'nin dünyadaki yeri sorgulandı. Son bölümde de zenginleşme yolundaki bir ülkenin Cumhuriyet'in yüzüncü yılına giderken uygulaması gereken bazı politika önerileri üzerinde kısaca duruldu.

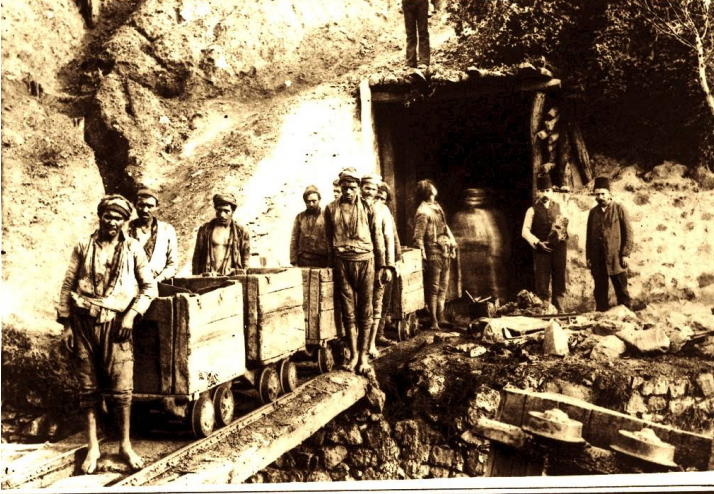
Elinizdeki çalışmanın herhangi bir bilimsel iddiası yok. Ancak iş dünyasında ister küçük ister büyük ölçekli olsun girişimciler, yöneticiler ve yönetici adayları

için faaliyet gösterdikleri ülkenin özellikleri ve dünyadaki yeri hakkında bir fikir verme amacını taşıyor. Faydalı olması dileğimizle Cumhuriyet bayramımızı kutlarız.

Portakal Pazarlama Danışmanlığı

Başarılanlar

29 Ekim 1923'te Cumhuriyet ilan edildiğinde ülke ekonomisinin manzarası, Osmanlı'dan devralınan ve bir elin parmaklarını geçmeyecek sayıda sanayi tesisi, belirli ürünlerde yoğunlaşmış bir tarımsal yapı, birkaç yabancı şirket tarafından işletilen sınırlı kilometrede demiryolu, Zonguldak'taki kömür madenleri, ülkenin enerji gereksinimini karşılamak üzere kurulmuş bir iki enerji santrali ile Anadolu'daki manifaktür işletmelerinden oluşuyordu.

قزوین نام موزه و تبریز باغچه‌ها در زمان سمرقند ن کریمش

Çiftçilik ve zanaate dayalı günlük ekonominin uluslararası alana yansıyan boyutu da tarım ürünleri satışı ve belirli sanayi ürünlerinin ithalatıydı. Osmanlı'dan devralınan ekonomik mirasın bir başka boyutu da ülkenin sınırlı doğal kaynaklarından elde edilen vergi gelirinin Duyun-u Umumiye İdaresi (1881-1939) aracılığıyla ülkeye borç veren uluslararası bankalara aktarılmasıydı.

Ekonomik faaliyet bu kadar sınırlı olunca ülkenin sağlık ve sosyal göstergeleri de hayli kötü durumdaydı. Ortalama yaşam beklentisi bugünün neredeyse yarısı düzeyinde, ortalama eğitim yılı ve okuma yazma oranı son derece düşük, doktor sayısı ve sağlık hizmetleri son derece sınırlıydı.

90 yıllık cumhuriyetin en büyük başarıları, hiç kuşkusuz ekonomi, ticaret, gelir artışı, ulaşım, sağlık ve eğitim alanlarında gerçekleşti. Son derece fakir bir tarım ülkesinden 90 yılda, sanayinin çok değişik alanlarında yatırım ve üretim yapabilen, girişimci, kalifiye insan gücü üretme potansiyeline sahip, eğitim ve sağlık hizmetlerine yaygın olarak erişilebilen bir toplum yaratıldı.

Nüfus

Cumhuriyetin 10. Yıl Marşı'nda “on yılda 15 milyon genç yarattık her yaştan” sözleriyle övünülmesi pek de boşuna değildi. Zira cumhuriyet ilan edildiğinde Türkiye'nin nüfusu tahminen 12,5 milyon kişi civarındaydı. Yaklaşık yüzde 2,1'lik nüfus artış hızıyla 1927'de 13,5 milyona, cumhuriyetin onuncu yılında 1933'te ise 15 milyona ancak ulaşılabilirdi. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren salgın hastalıklara karşı yürütülen politikalar, anne-bebek sağlığında sağlanan gelişmeler, sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve benzeri çalışmalarla, doğum oranları düşmesine rağmen ülke nüfusu 90 yılda 6 katına yükseldi.

Yıl	Nüfus (000 kişi)
1923*	12.559
1927	13.562
1950	20.807
1970	35.621
1990	56.098
2013	74.491

*1923 nüfusu 1927 sayımı üzerinden hesaplandı

Cumhuriyetin ilk yıllarında doğumda beklenen yaşam süresi kadınlarda yalnızca 36, erkeklerde ise 35'ti. 90 yıllık dönemde yaşam süremiz de iki katından fazla artarak erkeklerde 72'ye kadınlarda 77'ye ulaştı.

Doğuştaki beklenen yaşam süresi (yıl)

Yıllar	Kadın	Erkek
1937	36	35
1967	55	51
2010	77	72

Kaynak: Seyit Yalçın; “Doğuştaki Beklenen Yaşam Süresi”; www.esdplatform.org

Sağlık

Nüfus artışıdaki en büyük etken hiç kuşkusuz sağlık hizmetlerindeki gelişme oldu. Bu gelişmede de en önemli rolü sağlık personeli üstlendi. Cumhuriyetin ilk yıllarında sayıları yüzlerle ifade edilebilen doktor, eczacı gibi sağlık personeli sayısı 90 yılda yüzbinlerle ifade edilir hale geldi.

Cumhuriyetin ilan edildiği yıl sağlık görevlisi olarak Türkiye'de yalnızca 344 hekim ve 60 eczacı bulunuyordu. Hekim başına düşen nüfus 36 bin 508

kişi, eczacı başına düşen nüfus ise 209 bin 316 kişiydi. Kısaca sağlık hizmetine ulaşmak neredeyse imkansız gibiydi. 1923-30 arasında hekim sayısı yaklaşık üç, eczacı sayısı ise iki katına çıkartılabildi. 1950'ye geldiğinde ülke çapında 6 bin 895 hekim, 980 eczacı, 910 diş hekimi ve 29 bin 52 hemşire görev yapıyordu. 1970 sonrasında ise sağlık personeli daha büyük bir hızla arttı. 90 yılın sonunda ülkemizde sağlığımızı korumak için 126 binden fazla doktor, 21 binden fazla diş hekimi, 125 bine yakın hemşire ve 26 binden fazla eczacı çalışıyor. Sağlık personeli başına düşen nüfus ise cumhuriyetin ilk yıllarındaki kompozisyonun tam tессine dönmüş durumda. Hekim başına 587 kişi, diş hekimi başına 3 bin 505 kişi hemşire başına 592 kişi ve eczacı başına 2 bin 835 kişi düşüyor.

Sağlık personeli sayısı ve personel başına nüfus								
Yıllar	Hekim	Hekim başına Nüfus	Diş hekimi	Diş hekimi başına nüfus	Hemşire	Hemşire başına nüfus	Eczacı	Eczacı başına nüfus
1923	344	36.508	-	-	-	-	60	209.316
1930	1.182	12.220	-	-	202	71.485	127	113.701
1950	6.895	3.038	910	23.018	721	29.052	980	21.374
1970	15.856	2.228	3.245	10.885	8.796	4.016	3.011	11.731
1990	50.639	1.088	10.514	5.243	44.984	1.225	15.792	3.489
2000	85.242	754	15.906	4.039	69.550	924	21.927	2.930
2011	126.029	587	21.099	3.505	124.982	592	26.089	2.835

Milli gelir

Kabaca ülkenin ürettiği mal ve hizmet toplamının parasal değerini ifade eden milli gelir 90 yılda hatırı sayılır ölçüde arttı. DPT ve TÜİK verileriyle yapılan hesaplama göre 2012 sonu fiyatlarıyla ülkenin Gayri Safi Yurtiçi Hasıla olarak milli geliri 90 yılda tam 54 kat büyümüş durumda. Yani 2012 sonu itibariyle 1,4 trilyon lira olarak gerçekleşen toplam GSYH, 1923 yılında bugünkü fiyatlarla yalnızca 26 milyar lira düzeyindeydi.

2012 fiyatlarıyla 1923-2012 arasında GSYH ve kişi başına GSYH (TL)

	Toplam GSYH	Nüfus	Kişi başı GSYH
1923*	26.059.664.795	12.559.566	2.075
1935	55.060.839.573	16.158.018	3.408
1940	76.637.784.063	17.820.950	4.300
1945	52.577.289.227	18.790.174	2.798
1950	78.289.752.771	20.947.188	3.737
1960	144.089.661.069	27.754.820	5.192
1970	245.824.581.826	35.605.176	6.904
1980	366.176.290.857	44.736.957	8.185
1990	608.486.909.054	56.473.035	10.775
2000	872.248.531.551	67.803.927	12.864
2012	1.415.786.010.349	74.491.000	19.006

Kaynak: 2012 cari fiyatlarıyla 1923'ten bugüne GSYH serisi DPT 2010 raporunda yer alan 1924-2010 reel büyüme rakamları ve TÜİK verileri esas alınarak hesaplanmıştır.

**1923 nüfusu 1927 sayımı üzerinden yüzde 2,1'lik yıllık artış hızıyla hesaplanmıştır.*

Kişi başına milli gelire bakıldığında ise çok daha çarpıcı bir artış sözkonusu. Ülke nüfusu 90 yılda altıya katlanırken kişi başına gelir düzeyi de 10 kata yakın artış gösterdi. 2012 sonunda kişi başına yıllık ortalama 19 bin TL olan gelir, 1923'te bugünkü fiyatlarla yılda yalnızca 2 bin lira düzeyindeydi.

Sanayileşme

Ekonomik alandaki başarının bir diğer göstergesi de milli geliri oluşturan faaliyet kollarının bileşimindeki köklü değişim oldu. Cumhuriyet ilan edildiğinde Türkiye bir tarım ülkesiydi. Milli gelirin yüzde 43,1'i tarım kesiminden, yüzde 46,6'sı hizmetlerden elde edilirken yalnızca yüzde 10,6'lık bölüm sanayi üretimiyle sağlanabiliyordu. 90 yıllık süreçte milli gelir 54 kat artarken sanayi üretiminin milli gelirdeki

payı yüzde 33'e yükseldi tarımın payı ise yüzde 10'un altına geriledi. Hizmet sektörü de büyüme ve

çeşitlenmesiyle de yüzde 57'lik paya sahip oldu. Böylece Türkiye tam bir sanayi ülkesi görünümüne kavuştu.

Ana iktisadi faaliyet kollarının Milli gelir içindeki payları % (Sabit fiyatlarla)

	Tarım	Sanayi	Hizmetler
1923	43,10	10,60	46,30
1940	44,80	14,60	40,60
1950	40,90	13,10	45,90
1960	37,50	15,70	46,80
1970	31,40	17,90	50,70
1990	16,40	26,20	57,40
2012	9,30	32,90	57,60

*1960 ve öncesi GSMH, 1970 sonrası GSYH

Cumhuriyetin ilk günlerinde Osmanlı'dan devralınan sanayi kuruluşlarının sayısı oldukça sınırlıydı. 1915'te yapılan bir sayıma göre Osmanlı devleti toplam 264 adet sanayi tesisine sahipti. Yarısından fazlası gıda ve tekstil sektöründe faaliyet gösteren bu işletmelerde 14 bin civarında işçi çalışıyordu.

97 yıl sonra, 2012 sonunda ise 253 bin civarındaki imalat sanayii işyerlerinde 3,1 milyondan fazla kişi istihdam ediliyor.

	İmalat sanayii işyerleri ve çalışan sayısı			
	1915*		2012**	
	İşyeri sayısı	Çalışan	İşyeri sayısı	Çalışan
Gıda	75	3.916	39.519	371.386
Tekstil	73	340	16.367	429.614
Diğer	116	9.798	197.089	2.345.147
Toplam	264	14.060	252.975	3.146.147

* 1915 Osmanlı sanayi sayımı

** SGK ve TEPAV

Anadolu'daki işyerleriyle ilgili bir başka sayım ise 1921-22 yıllarında Kurtuluş Savaşı sırasında gerçekleştirilmiş. Büyük ölçüde Anadolu'da faaliyet gösteren ve bugünkü ölçeğiyle KOBİ diyebileceğimiz zanaatkarların dahil edildiği bu çalışmaya göre işyerlerinin toplam sayısı 33 bin düzeyindeydi. İşletme başına ortalama 2,3 kişi düşüyor, toplamda da 76 bin kişi bu işyerlerinde çalışıyordu. 90 yıl sonra 2011'de ise 2,5 milyonu aşkın işyerinde 11,5 milyondan fazla kişi istihdam ediliyor.

1921-2011 işyerleri ve istihdam

	1921*	2011**
İşyeri sayısı	33.058	2.591.372
İşçi sayısı	76.058	11.531.568
İşyeri başına işçi	2,30	4,45

* 1921-22 Anadolu işyeri sayımı

** TÜİK İstatistiklerle Türkiye 2012

Dış ticaret

Türkiye'nin 90 yıllık sanayileşmesi ve ekonomik açıdan güçlenmesi dış ticaret rakamlarına da yansıyor. 1927'de ülkenin ihracat ve ithalatından oluşan toplam dış ticaret hacmi yalnızca 188 milyon dolar düzeyindeydi. Büyük ölçüde tarım ürünleri ve bazı hammaddelerin satışıyla bazı mamul maddelerin ithalatından oluşan bu dış ticaret, dünya ticareti içinde yüzde 0,30 (binde 30) paya sahipti. 2012 sonunda ise Türkiye'nin dış ticaret hacmi 389 milyar dolar düzeyinde ve dünya ticareti içindeki payı da üçe katlanarak yüzde 1'in üzerine yükselmiş durumda.

Türkiye'nin dünya ticaretindeki yeri

Yıl	Toplam hacim (Milyon USD)	Dünya ticaretine oranı (%)
1927	188,5	0,30
2012	389.007	1,06

Eğitim

90 yıllık Cumhuriyet'in en önemli başarılarından biri de eğitim alanında yaşandı. 1923 yılında sayıları 4 bin 800 olan ilkokullar 2012'de 32 binin üstüne, sayıları 90'ı bulmayan lise ve meslek okullarının toplamı 10 bine, 1923'te yalnızca 9 adet olan yüksek okul sayısı ise bin 900'e ulaştı.

Benzer şekilde, bu kurumlarda görev yapan öğretmen ve öğrenci sayıları da çarpıcı biçimde arttırıldı. Cumhuriyetin başında görev yapan 10 bin ilkokul

öğretmeni bugün 500 bine, toplamı bin civarındaki lise ve meslek okulu öğretmeni 230 binin üzerine, yüksek öğretimde çalışan öğretim elemanı sayısı ise 308 kişiden 118 bin kişiye yükseltildi.

1923-24 öğretim yılında 342 bine yakın ilkokul öğrencisine karşılık bugün ilkokullarda 11 milyona yakın öğrenci öğrenim görüyor. Genel liseler 2,6, meslek okulları 2 milyon öğrenci için kapılarını açarken üniversitelerdeki öğrenci sayısı da 4,1 milyona ulaşıyor.

Ancak bütün bu sayılar içinde göze çarpan asıl başarı, 90 yılda öğrenim kurumlarındaki kadın ve erkek öğrenci sayılarının neredeyse eşitlenebilmesi oldu. Cumhuriyet'in ilk öğrenim yılında ilkokul öğrencilerinin yalnızca yüzde 18'i kadınlardan oluşurken bugün aynı oran yüzde 48,7 düzeyinde.

1923'te yüksek öğrenim şansı elde eden 2 bin 900 öğrencinin yalnızca yüzde 9,6'sını kadınlar oluştururken günümüzde yüksek öğrenime devam eden 4,1 milyon öğrencinin yüzde 45,5'i kadınlardan oluşuyor.

Eğitim-öğretim alanındaki bu gelişmenin bir diğer yansıması da okuryazarlık oranındaki çarpıcı artışta görülüyor. 1935'te nüfusun yalnızca beşte biri okuryazarken 2010 verilerine göre Türkiye'deki okuryazarlık oranı yüzde 94 düzeyinde. Günümüzde erkeklerin yüzde yüzü okuryazar durumdayken 1935'te yüzde 9,8 olan okuryazar kadın oranı yüzde 90'ın üzerine yükseldi. Ancak günümüzde dahi kadın nüfusun yüzde 10'unun okuma yazmadan mahrum olması bu alandaki başarıyı gölgeleyen bir durum.

Okur-yazar oranı %

Sayım yılı	Toplam	Kadın	Erkek
1935	19,2	9,8	29,3
1950	32,5	19,4	45,5
1960	39,5	24,8	53,6
1970	56,2	41,8	70,3
1980	67,5	54,7	80,0
1990	80,5	72,0	88,8
2000	87,3	80,6	93,9
2010	94,0	90,1	100,0

Kaynak DPT 2010-TÜİK

Okul ve öğretmen sayılarındaki değişim

	1923/1924	1973/1974	2011/2012**
İlkokul	4.894	40.327	32.108
Öğretmen	10.238	157.435	515.582
Kadın	1.217	58.270	276.998
Erkek	9.021	99.165	238.854
Öğrenci	341.941	5.324.034	10.979.301
Kadın	62.954	2.339.379	5.356.640
Erkek	273.107	2.984.655	5.622.661
Öğretmen başına öğrenci	33	34	21
Okul başına öğrenci	70	132	342
Ortaokul	72	2.299	
Öğretmen	796	26.849	
Kadın*	143	9.350	
Erkek*	653	17.499	
Öğrenci	5.905	926.887	
Kadın*	1.535	263.185	
Erkek*	4.370	663.702	
Öğretmen başına öğrenci	7	35	
Okul başına öğrenci	82	403	
Genel Lise	23	718	4.171
Öğretmen	513	13.438	122.716
Kadın*	164	4.825	54.162
Erkek*	349	8.613	68.554
Öğrenci	1.241	304.371	2.666.066
Kadın*	459	96.405	1.290.835
Erkek*	782	207.966	1.375.231
Öğretmen başına öğrenci	2	23	22
Okul başına öğrenci	54	424	639
Meslek Okulları	64	974	5.501
Öğretmen	583	16.868	113.098
Kadın	81	5.793	47.499
Erkek	177	11.075	65.599
Öğrenci	6.547	285.439	2.090.220
Kadın	1.375	106.833	1.151.197
Erkek	5.172	206.598	939.023
Öğretmen başına öğrenci	11	17	18
Okul başına öğrenci	102	293	380
Yüksek Okullar	9	166	1.914
Öğretmen	307	11.772	118.839
Kadın	-	2.995	48.880
Erkek	307	8.778	69.959
Öğrenci	2.914	177.281	4.112.687
Kadın	285	35.620	1.873.966
Erkek	2.629	141.661	2.238.988
Öğretmen başına öğrenci	9	15	35
Okul başına öğrenci	324	1.068	2.149

* Bu yıllara ait kadın-erkek ayrımı yapılmamıştır sayılar sonraki yıllar baz alınarak tahmin edilmiştir.

** 1997/98 öğrenim yılı sonrasında ait ortaokul verileri ilkokul verilerine dahil edilmiştir.

Ulaşım

Gelişen ve güçlenen ekonomik yapı ve eğitim düzeyi artan insan gücüne paralel olarak iç pazarın bütünleştirilmesi ve ticaretin, sanayinin geliştirilmesi için 90 yılda Türkiye'nin ulaşım altyapısı da ciddi bir yol katetti. 1923'te 18 bin kilometrenin biraz üzerindeki karayolu uzunluğu 2011'de 368 bin kilometreye kadar yükselirken bir kilometre karayoluna düşen ülke yüzölçümü de 43 kilometrekareden 2,13 kilometrekareye kadar geriledi.

Ancak karayolları konusunda gösterilen bu gelişme, demiryolu ağıyla dengeli bir şekilde yürütülemedi. Ülkedeki karayolu uzunluğu 20 katına yükseltilir ve karayollarının niteliği de ciddi biçimde artırılırken Cumhuriyet'in ilk yılları hariç demiryolları önemli bir gelişme kaydedemedi. 1923'te 3 bin 756 km olan demiryolu ağı 1950'ye gelindiğinde 7 bin 671 kilometreye yükselmişti. 2011 sonunda ise ülkedeki demiryollarının toplam uzunluğu 10 bin kilometreye

bile ulaştırılmamıştı. Türkiye'nin karayoluna bağımlı bu gelişimi ticari alanda mal ve hizmet maliyetlerini artırırken karayollarındaki petrol tüketimi de dış ticaret ve ödemeler dengesi için her zaman büyük yük oluşturdu.

Başarılamayanlar

Bütün bu başarılarla rağmen 90 yılda ekonominin gelişmesine ve ülkenin zengin ülkeler düzeyine yükselmesini engelleyen bazı sorunlar da bir türlü aşılamadı. Türkiye'nin kişi başına gelir düzeyi "Zenginler kulübü" düzeyine yükseltilemedi ve ülke, yaygın deyimle "Orta gelir tuzağı"na saplanıp kaldı. Bu durum da ekonomide bazı yapısal sorunların bir türlü aşılamamasından kaynaklandı.

Örneğin ihracat bir türlü ithalata bağımlılıktan kurtulamadı ve dış ticaret dengesi sürekli açık veren bir yapıda günümüze kadar geldi. Benzer şekilde Osmanlı'nın son döneminden devralınan uluslararası borçların cumhuriyetin ilk yıllarında tasfiye edilmesine rağmen ülke kalkınması için gereken sermaye birikimi bir türlü sağlamadığından büyüme hep dış tasarrufların ödünç alınmasıyla gerçekleştirildi. Bu da günümüze kadar gelen iç

tasarruf yetersizliği ve cari açık sorununun gölgesinde kırılğan bir ekonomi yarattı.

Diğer yandan, ihracat-ithalat bağımlılığı ve cari açık sorununun bir türlü aşılamamasının en önemli nedenlerinden biri ülkede bağımsız teknoloji üretiminin bir türlü başarılabilmesi oldu. 90 yıl boyunca Ar-Ge yatırımlarının milli gelirden aldığı pay bir türlü yükseltilemedi ve Türkiye teknoloji üreterek ihraç eden bir ülke konumuna gelemedi. Benzer şekilde Türkiye'deki ortalama eğitim yılının bir türlü artırılamaması da yeterli sayıda girişimci, araştırmacı ve nitelikli işgücünün ortaya çıkamamasında önemli rol oynadı.

Dış ticaret hep ekside kaldı

Cumhuriyetin ilk yıllarından beri Türkiye ithalatı ihracatından fazla olan bir ülkeydi. Zaman zaman ekonomik kriz ve daralma dönemlerinde makas bir miktar daralsa da ihracatın ithalatı karşılama oranı yüzde 60'lar seviyesini bir türlü aşamadı. 1980 sonrasında dışa açık büyüme stratejisi izlendiğinde de ihracat hep ithalata bağımlı kaldı. İhracat alanında rekor üstüne rekorlar kırılırken bu ihracatın gerçekleştirilebilmesi için gereken ara mallarının çoğunlukla ithalata bağımlı olması dış ticaretin daha fazla eksi vermesine neden oldu.

İhracatın ithalatı karşılama oranı			
Yıl	İthalat (Milyon dolar)	İhracat (Milyon dolar)	karşılama oranı %
1923	87	51	58,53
1950	286	263	92,23
1970	948	588	62,09
1990	22.302	12.959	58,11
2000	54.503	27.775	50,96
2012	236.545	152.462	64,45

İç tasarruf oranı

Sürdürülebilir bir kalkınmanın en önemli koşullarından biri olan iç tasarruf oranının GSYH'nin yüzde 25'i ve daha üzerine yükseltilememesi, ülkenin kalkınması açısından önemli bir engel yarattı. 1923'te yüzde 5 düzeyinde olan tasarruf oranı 1970'lerde yüzde 20'nin üzerine yükselmesine rağmen 1980 sonrasında hep yüzde 20'nin altında kaldı. Orta Vadeli Program verilerine göre 2012 ve sonrasında da iç tasarrufların yüzde 15'in altında seyretmesi bekleniyor. Bu durumda Türkiye'nin büyümesinin yine yurtdışından ödünç alınan tasarruflarla gerçekleşmesi de kaçınılmaz hale geliyor.

Yurtiçi tasarrufların milli gelire oranı

Yıllar	GSMH/iç tasarruf %
1923	5,2
1950	12,1
1970	22,1
1980	16
1990	22
2000	18,2
2012	14,3

Kaynak: Cumhuriyet dönemi Türkiye Ansk., DPT, Orta Vadeli Prg. 2013-2015

Ar-Ge harcamaları

Tıpkı büyüme ve yatırımları finanse eden iç tasarruf oranı gibi, ihracatın da ithalata bağımlılıktan kurtulabilmesini sağlayacak en önemli araçlardan biri olan araştırma geliştirme harcamaları da Cumhuriyet dönemindeki en önemli eksikliklerden biri oldu. Ar-Ge harcamalarının 2013'e kadar GSYH'nin yüzde 2'si düzeyine yükseltileceği yönündeki plan hedefleri de hiçbir zaman tutturulamadı.

Ar-Ge harcamalarının GSYH'ye oranı %

1990	0,3
2000	0,6
2012	0,7

Cari açık ve dış borcun gelişimi

İç tasarruf eksikliği ve dış ticaret dengesinin ekside seyretmesinin doğal sonucu olarak Türkiye ekonomisinin büyümesi dış kaynaklara bağımlılıktan kurtulamadı. Ekonomik büyüme için gereken kaynak da parasal olarak hep büyüdü ve cumhuriyetin ilk yıllarında yüz milyon dolarlar düzeyinde gerçekleşen cari açık 2010 sonrasında yıllık 40 milyar dolar düzeyinin üstüne çıktı.

Böylesine bir cari açık da doğal olarak dış borç stokunda sürekli artışa neden oldu. Dış borç yükü kamudan özel sektöre aktarılsa da GSMH'nin yüzde 40 düzeyinden daha aşağılara çekilemedi.

Dönemler itibariyle ortalama büyüme oranı

Araştırma geliştirme harcamaları kısıtlı olunca, ülkede yüksek düzeyde teknolojilerin geliştirilmesi mümkün olmayınca, iç tasarruf düzeyi de bir türlü artırılamayınca, büyümenin de ister istemez başka ülkelerin tasarruflarıyla yani dış kaynaklarla finanse edilebildiğinden söz etmiştik. Bu durum, 90 yıllık Cumhuriyet tarihinin en büyük kısır döngüsünü oluşturdu. Hızlı büyüme dönemlerinde dış borç ve cari açık arttı, artan cari açık finansal kırılganlığa yol açtı, finansal kırılganlıklar krizlere neden oldu, kriz olmadığı zamanlarda bile bu kırılganlığın giderilmesi için alınan tedbirler durgunluğa yol açtı ve neredeyse 90 yıl boyunca birbirini izleyen ekonomik ve siyasi krizler ekonomik büyümeyi sınırlandırdı.

Dönemler itibariyle bakıldığında ortalama yıllık büyüme yüzde 5'ler düzeyinde gerçekleşirken, darbeler, ekonomik krizler ve savaşlarla dolu 90 yıllık tarihin ortalama yıllık büyümesi yüzde 4,49 düzeyinde kaldı. Bu büyüme performansı da Türkiye'yi 90 yılda orta düzeyde gelir sahibi, orta düzeyde sanayileşmiş bir ülke haline getirdi. Ancak Türkiye nüfusu ve mevcut performansı ile dünya sıralamasında halihazırda dünyanın en büyük 17'nci ekonomisi unvanını taşıyor.

Cari işlemler dengesi (Milyon USD)

1950	-50
1960	-139
1970	-171
1981	-1.936
1990	-2.625
2000	-9920
2005	-22.309
2010	-45.447
2012	-47.748

Toplam dış borcun GSMH'ye oranı %

1983	29,5
1990	32,2
2000	44,7
2010	39,4

Kaynak: DPT 2010

Dönemler itibariyle yıllık ortalama büyüme (%)

1924-1947	5,05
1948-1960	5,58
1961-1970	5,53
1971-1980	4,13
1981-1990	5,25
1991-2001	2,91
2002-2012	5,10
90 yıllık ortalama	4,59

DPT 2010 ve TÜİK verileriyle hesaplanmıştır.

• Türkiye ekonomisi 90 yıllık dönemlere ayrıldığında, hiç bir dönem büyüme konusunda çarpıcı şekilde ayrılmıyor. Ancak en yüksek büyüme yıllarında 50'ler, en kötü yıllarda ise 90'lar göze çarpıyor.

Dünya sıralamasındaki yerimiz

Türkiye'nin 200 yılı bulan modernleşme serüveni ve bunun 90 yılını kapsayan cumhuriyet ve demokrasi ısrarı, büyük ölçüde modern, girişimci, eşitlikçi ve demokrasi ilkelerine bağlı bir toplum ortaya çıkardı ya da çıkarma yolunda önemli adımlar attı. Ancak Türkiye'nin ekonomik ve sosyal gelişme düzeyi diğer ülkelerle karşılaştırıldığında, ülkenin bazı açılardan hem zengin, hem de orta gelir grubundaki ülkelerin gerisinde kaldığı görülüyor. Birleşmiş Milletler'in ölçü olarak aldığı "insani gelişme endeksi" ve bu endeksin bileşeni olan bazı göstergelere bakıldığında Türkiye'nin 2012 sonunda OECD üyesi ülkeler ve BRIC ülkeleri arasındaki sıralamada insani gelişme göstergeleri açısından oldukça geri sıralarda olduğu ortaya çıkıyor.

• Türkiye doğumda yaşam beklentisi sıralamasında 34 OECD ülkesi içinde sonuncu olurken, BRIC ülkelerinin üstünde yer alıyor.

• Yetişkinlerdeki ortalama okullaşma yılı sıralamasında da Türkiye 38 ülke içinde yalnızca Hindistan'ı geçerek 6,5 yıllla 37'nci sırada yer alıyor.

• Satın alma gücü paritesine göre kişi başına gelire bakıldığında ise Türkiye 17 bin doların biraz üstündeki kişi başı geliriyle Rusya'nın hemen ardından 34'üncü sıraya yerleşiyor ve Türkiye'yi Meksika, Brezilya, Çin ve Hindistan izliyor.

• Küresel rekabet indeksi sıralamasında Türkiye'nin durumu biraz daha iyi görünüyor. 29'uncu sıraya yerleşen Türkiye'yi sırasıyla Brezilya, Portekiz,

Meksika, Slovenya, Hindistan, Macaristan, Rusya, Slovak Cumhuriyeti ve Yunanistan izliyor.

• Toplumların gelişmişlik düzeyi açısından önemli göstergelerden biri sayılan toplumsal cinsiyet eşitsizliği indeksinde de Türkiye'nin durumu pek parlak değil. 38 ülke içinde 35'inci sırada bulunan Türkiye'nin ardından Meksika, Brezilya ve Hindistan geliyor.

sıra	ÜLKE ADI	İnsani Gelişme Endeksi: Doğumda yaşam beklentisi (yıl)
1	Japonya	83,60
2	İsviçre	82,50
3	Avustralya	82,00
4	İtalya	82,00
5	İsrail	81,90
6	İzlanda	81,90
7	Fransa	81,70
8	İspanya	81,60
9	İsveç	81,60
10	Norveç	81,30
11	Kanada	81,10
12	Avusturya	81,00
13	Hollanda	80,80
14	Yeni Zelanda	80,80
15	İrlanda	80,70
16	Güney Kore	80,70
17	Almanya	80,60
18	İngiltere	80,30
19	Finlandiya	80,10
20	Lüksemburg	80,10
21	Belçika	80,00
22	Yunanistan	80,00
23	Portekiz	79,70
24	Slovenya	79,50
25	Şili	79,30
26	Danimarka	79,00
27	ABD	78,70
28	Çek Cumhuriyeti	77,80
29	Meksika	77,10
30	Polonya	76,30
31	Slovak Cumhuriyeti	75,60
32	Estonya	75,00
33	Macaristan	74,60
34	Türkiye	74,20
35	Brezilya *	73,80
36	Çin *	73,70
37	Rusya *	69,10
38	Hindistan *	65,80

* BRIC ülkeleri

Kaynak TÜİK

sıra	Ülke	İnsani Gelişme Endeksi : Ortalama okullaşma yılı (yetişkinlerin)
1	ABD	13,30
2	Norveç	12,60
3	Yeni Zelanda	12,50
4	Kanada	12,30
5	Çek Cumhuriyeti	12,30
6	Almanya	12,20
7	Avustralya	12,00
8	Estonya	12,00
9	İsrail	11,90
10	Macaristan	11,70
11	İsveç	11,70
12	Slovenya	11,70
13	Rusya *	11,70
14	İrlanda	11,60
15	Japonya	11,60
16	Güney Kore	11,60
17	Hollanda	11,60
18	Slovak Cumhuriyeti	11,60
19	Danimarka	11,40
20	İsviçre	11,00
21	Belçika	10,90
22	Avusturya	10,80
23	Fransa	10,60
24	İspanya	10,40
25	İzlanda	10,40
26	Finlandiya	10,30
27	Yunanistan	10,10
28	İtalya	10,10
29	Lüksemburg	10,10
30	Polonya	10,00
31	Şili	9,70
32	İngiltere	9,40
33	Meksika	8,50
34	Portekiz	7,70
35	Çin *	7,50
36	Brezilya *	7,20
37	Türkiye	6,50
38	Hindistan *	4,40

* BRIC ülkeleri
Kaynak TÜİK

sıra	Ülke	İnsani Gelişme Endeksi : Satın Alma Gücü Paritesi cinsinden kişi başına Gayri Safi Gelir (GNI) (Sabit 2005 uluslararası \$)
1	Norveç	48.688
2	Lüksemburg	48.285
3	ABD	43.480
4	İsviçre	40.527
5	Hollanda	37.282
6	Avusturya	36.438
7	İsveç	36.143
8	Almanya	35.431
9	Kanada	35.369
10	Avustralya	34.340
11	Danimarka	33.518
12	Belçika	33.429
13	Japonya	32.545
14	İngiltere	32.538
15	Finlandiya	32.510
16	Fransa	30.277
17	İzlanda	29.176
18	İrlanda	28.671
19	Güney Kore	28.231
20	İsrail	26.224
21	İtalya	26.158
22	İspanya	25.947
23	Yeni Zelanda	24.358
24	Slovenya	23.999
25	Çek Cumhuriyeti	22.067
26	Yunanistan	20.511
27	Portekiz	19.907
28	Slovak Cumhuriyeti	19.696
29	Polonya	17.776
30	Estonya	17.402
31	Macaristan	16.088
32	Şili	14.987
33	Rusya *	14.461
34	Türkiye	13.710
35	Meksika	12.947
36	Brezilya *	10.152
37	Çin *	7.945
38	Hindistan *	3.285

* BRIC ülkeleri
Kaynak TÜİK

**Küresel Rekabet
Endeksi Sıralaması :
Küresel Rekabet
Endeksi Sıralaması**

sıra	Ülke	
1	İsviçre	1
2	Finlandiya	3
3	İsveç	4
4	Hollanda	5
5	Almanya	6
6	ABD	7
7	İngiltere	8
8	Japonya	10
9	Danimarka	12
10	Kanada	14
11	Norveç	15
12	Avusturya	16
13	Belçika	17
14	Güney Kore	19
15	Avustralya	20
16	Fransa	21
17	Lüksemburg	22
18	Yeni Zelanda	23
19	İsrail	26
20	İrlanda	27
21	Çin	29
22	İzlanda	30
23	Şili	33
24	Estonya	34
25	İspanya	36
26	Çek Cumhuriyeti	39
27	Polonya	41
28	İtalya	42
29	Türkiye	43
30	Brezilya	48
31	Portekiz	49
32	Meksika	53
33	Slovenya	56
34	Hindistan	59
35	Macaristan	60
36	Rusya	67
37	Slovak Cumhuriyeti	71
38	Yunanistan	96

* BRIC ülkeleri
Kaynak TÜİK

**Toplumsal cinsiyet
eşitsizliği endeksi :
Toplumsal
Cinsiyet Eşitsizliği
Endeksi**

sıra	Ülke	
1	Hollanda	0,05
2	İsveç	0,06
3	İsviçre	0,06
4	Danimarka	0,06
5	Norveç	0,07
6	Almanya	0,08
7	Finlandiya	0,08
8	Slovenya	0,08
9	Fransa	0,08
10	İzlanda	0,09
11	İtalya	0,09
12	Belçika	0,10
13	Avusturya	0,10
14	İspanya	0,10
15	Portekiz	0,11
16	Avustralya	0,12
17	Kanada	0,12
18	İrlanda	0,12
19	Çek Cumhuriyeti	0,12
20	Japonya	0,13
21	Yunanistan	0,14
22	Polonya	0,14
23	İsrail	0,14
24	Lüksemburg	0,15
25	Güney Kore	0,15
26	Estonya	0,16
27	Yeni Zelanda	0,16
28	Slovak Cumhuriyeti	0,17
29	İngiltere	0,21
30	Çin *	0,21
31	Macaristan	0,26
32	ABD	0,26
33	Rusya *	0,31
34	Şili	0,36
35	Türkiye	0,37
36	Meksika	0,38
37	Brezilya *	0,45
38	Hindistan *	0,61

* BRIC ülkeleri
Kaynak TÜİK

Ne yapmalı?

Dünyadaki gelişme trendleri, dünya ekonomisinin gelişme dönemlerinde etkili olan bazı teknolojilerle ilgili altyapı oluşturabilen ülkelerin, belirli dönemlerde hızla zenginleşebildiğini gösteriyor.

İngiltere'nin sanayi devrimi sonrasında buhar makinesi ve tekstil zenginleşmesi, Almanya ve ABD'nin elektrik mühendisliği ve kimya gibi teknolojilerle büyümesi, G. Kore'nin büyük ölçüde otomotiv ve petrokimya endüstrilerine ağırlık vermesiyle zengin ülkeler arasına katılması pek de tesadüf değil. Bilişim teknolojilerindeki sıçramanın, başta Çin olmak üzere uzak doğu ülkelerinde yarattığı büyük değişim de yine yükselen dalgaya uygun altyapı geliştiriminin bir sonucu.

Önümüzdeki 20-30 yıllık süreçte dünyada yaşanacak yeni büyüme dalgasında, çevresel sürdürülebilirliği esas alan teknolojilerin, insanların yaşamını değiştirecek, makineler arası iletişimi sağlayacak ağ teknolojilerinin, nanoteknoloji, biyoteknoloji ve henüz adını bile duymadığımız bazı yeni teknolojilerin etkili olacağı yönünde güçlü işaretler bulunuyor.

Cumhuriyet'in 100'üncü yılına giden dönemde ve sonrasında Türkiye'nin orta gelir grubundan sıyrılarak "zenginler kulübü"ne girebilmesi, bu teknolojilerde söz sahibi olabilmesiyle mümkün olabilecek gibi görünüyor. Bu nedenle özellikle bu teknolojilerin gelişiminin teşvik edilmesi, Ar-Ge'ye yapılan harcamaların GSMH'nin yüzde 2'sinin üzerine hatta yüzde 3'lere yükseltilmesi ve eğitim sisteminin araştırmacı ve girişimci bireyleri teşvik etmesi hayati önem taşıyor.

90 yılda hep birlikte çalışarak dünyanın 17'nci büyük ekonomisini yarattık. Ancak bu çalışma, ülkeyi zenginleştiren, toplumsal refahı artıran, gelir bölüşümünü düzelten, sosyal gelişmeyi hızlandıran bir niteliğe kavuşamadı. Bu nedenle önümüzdeki yıllarda ülkede yaratılan katma değeri artıracak, refahı, daha adil bölüşümü ve sosyal gelişmeyi teşvik edecek ekonomik politikaların seçilmesi ve uygulanması gerekiyor.

Önümüzdeki 10 yıllık dönemde iç tasarruf oranının yüzde 15'lerden yüzde 25-30 bandına çekilmesi, büyümenin daha yüksek oranda iç kaynakla finanse edilerek ortalama yüzde 7-8 bandında sürdürülebilir bir trendin tutturulmasıyla Cumhuriyet'in 100'üncü yılına dünya sıralamasında en az bir basamak atlayarak 16'ncı büyük ekonomi olarak girmemiz de elbette mümkün olabilir.

www.portakalonline.com

www.pazarlama30.com

*Yazılı içeriğin tüm yayın hakları yazara ve **Portakal İletişim Tic. Ltd. Şti'**e aittir. Serbestçe indirilebilir ve linki paylaşılabilir, okuma ve paylaşma amacıyla çoğaltılabilir. İzin alınmadan başka bir domain altına yüklenemez, dijital ortamda dağıtımı yapılamaz, ticari amaçla çoğaltılamaz, satılamaz.*

Kullanılan afişler Türkiye'nin ilk grafik sanatçısı

İhap Hulusi Görey'e (1898-1986) aittir.

29 ekim 2013

This work is licensed under a
Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 Unported License